DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

21. november 2002 *

I sag C-473/00,

angående en anmodning, som tribunal d'instance de Vienne (Frankrig) i medfør af artikel 234 EF har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Cofidis SA

mod

Jean-Louis Fredout,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT L 95, s. 29),

* Processprog: fransk.

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, M. Wathelet, og dommerne C.W.A. Timmermans, D.A.O. Edward, A. La Pergola og P. Jann (refererende dommer),

generaladvokat: A. Tizzano

justitssekretær: ekspeditionssekretær L. Hewlett,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Cofidis SA ved avocat B. Célice

— den franske regering ved G. de Bergues og R. Loosli-Surrans, som befuldmægtigede

— den østrigske regering ved H. Dossi, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved D. Martin og M. França, som befuldmægtigede,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 17. januar 2002 er afgivet mundtlige indlæg af Cofidis SA ved avocat B. Soltner, af Jean-Louis Fredout ved avocat J. Franck, af den franske regering ved R. Loosli-Surrans og af Kommissionen ved M. França,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 18. april 2002,

afsagt følgende

Dom

1 Ved dom af 15. december 2000, berigtiget ved dom af 26. januar 2001, indgået til Domstolen henholdsvis den 27. december 2000 og den 29. januar 2001, har tribunal d'instance de Vienne i medfør af artikel 234 EF forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT L 95, s. 29, herefter »direktivet«).

2 Spørgsmålet er blevet rejst under en tvist mellem Cofidis SA (herefter »Cofidis«), der er et fransk selskab, og Jean-Louis Fredout vedrørende betaling af visse forfaldne beløb til opfyldelse af en lånekontrakt indgået mellem Fredout og det nævnte selskab.

Retsregler

Fællesskabsretten

3 Det hedder i direktivets artikel 1:

»1. Formålet med dette direktiv er indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem erhvervsdrivende og forbrugere.

2. Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser [...] er ikke underlagt dette direktivs bestemmelser.«

4 Direktivets artikel 3, stk. 1, bestemmer:

»Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.«

5 Direktivets artikel 4 præciserer, hvorledes det skal vurderes, om et vilkår er urimeligt. Det hedder nærmere i artikel 4, stk. 2:

»Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«

6 Direktivets artikel 6, stk. 1, er affattet således:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

7 Direktivets artikel 7, stk. 1, fastsætter:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

National ret

8 Bestemmelserne om urimelige vilkår findes i bog I (»Forbrugeroplysning og kontraktindgåelse«), afdeling III (»Almindelige kontraktbetingelser«), kapitel 2 med overskriften »Urimelige vilkår«, i code de la consommation.

9 Artikel L. 132-1 i nævnte code i den affattelse, der fremgår af lov nr. 95-96 af 1. februar 1995 om urimelige kontraktvilkår og kontrakters udformning, definerer, hvad der skal forstås ved »urimelige kontraktvilkår« og præciserer, at disse »anses for ikke nedfældet i kontrakten«. Ifølge forelæggelsesdommen svarer denne sanktion til en nullitet, som i overensstemmelse med almindelig kontraktret kan gøres gældende i fem år ved at anlægge sag og uden tidsmæssig begrænsning som en ugyldighedsindsigelse.

10 Artikel L. 311-37 i code de la consommation, som der henvises til i forelæggelsesdommen, står i bog III (»Forgældelse/Gældsforpligtelser«), afdeling I (»Kredit«), kapitel 1 med overskriften »Forbrugerkredit«, i nævnte code. Dette kapitel indeholder navnlig meget præcise formregler.

11 Artikel L. 311-37, stk. 1, i code de la consommation bestemmer:

»Tribunal d'instance påkender sager om anvendelse af dette kapitel. Sagen skal indbringes for denne ret inden to år fra den begivenhed, som ligger til grund for den pågældende sag, idet den ellers forældes [...]«

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

12 Ved kontrakt af 26. januar 1998 åbnede Cofidis en kredit for Fredout. Da betaling af afdrag udeblev, indstævnede Cofidis den 24. august 2000 Fredout for tribunal d'instance de Vienne med påstand om betaling af de skyldige beløb.

13 Det fremgår af forelæggelsesdommen, at lånetilbuddet fremstår som et ark papir med tryk på begge sider med angivelsen »gratis anmodning om pengereserve« med store bogstaver på forsiden, mens angivelserne om kontraktmæssig rentesats og en sanktionsbestemmelse fremstår med små bogstaver på bagsiden. Tribunal d'instance de Vienne udledte af disse omstændigheder, at »de økonomiske kontraktvilkår [...] er vanskelige at læse«, og at »denne manglende læsbarhed skal sammenholdes med udtrykket »gratis« [...] omhyggeligt [...] påført [...] med en meget tydelig skrift«, hvilket kunne vildlede forbrugeren. Retten konkluderede, at »de økonomiske kontraktvilkår [...] dermed [kan] betragtes som urimelige«.

14 Da der imidlertid er tale om en tvist vedrørende et forbrugslån, fandt tribunal d'instance de Vienne, at forældelsesfristen på to år efter artikel L. 311-37 i code de la consommation måtte finde anvendelse, hvorfor retten var afskåret fra at ophæve de vilkår, den havde anset for urimelige.

15 Under disse omstændigheder har tribunal d'instance de Vienne besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen nedenstående præjudicielle spørgsmål:

»For så vidt som beskyttelsen i henhold til Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler indebærer, at den nationale

ret ved anvendelsen af nationale bestemmelser, som er udstedt tidligere eller senere end direktivet, i videst muligt omfang skal fortolke disse i lyset af direktivets ordlyd og formål, ønskes det oplyst, om dette krav om en fortolkning ud fra direktivets regler om forbrugerbeskyttelse medfører, at den nationale ret i en inkassosag, som en erhvervsdrivende har anlagt mod en forbruger, med hvilken han har indgået en aftale, skal se bort fra en særlig procedureregel som den, der er indeholdt i artikel L. 311-37 i code de la consommation, for så vidt som denne regel har til følge, at den nationale ret ikke — på forbrugerens begæring eller af egen drift — i en sag anlagt mere end to år efter udfærdigelsen af kontrakten kan annullere et urimeligt vilkår, som udgør en mangel ved kontrakten, og således også fører til, at den erhvervsdrivende kan støtte ret på dette vilkår under en retssag?«

Det præjudicielle spørgsmål

16 Med spørgsmålet søger den forelæggende ret nærmere bestemt klarlagt, om den beskyttelse, som ved direktivet sikres forbrugerne, er til hinder for en national ordning, der i sager, anlagt af erhvervsdrivende mod forbrugere på grundlag af en gensidig kontrakt, forbyder den nationale ret efter udløbet af en forældelsesfrist af egen drift eller efter en indsigelse fra forbrugeren at henvise til et urimeligt vilkår i kontrakten.

Formaliteten

17 Indledningsvis har Cofidis og den franske regering rejst tvivl om betydningen af det forelagte spørgsmål for løsningen af tvisten i hovedsagen og dermed om den præjudicielle anmodnings antagelse til realitetsbehandling.

18 Cofidis gør gældende, at de vilkår, som den forelæggende ret har fundet urimelige, ikke omfattes af anvendelsesområdet for direktivet. Da der er tale om økonomiske vilkår i en lånekontrakt, vedrører de bestemmelsen af kontraktens hovedgenstand. Følgelig er de i medfør af direktivets artikel 4, stk. 2, udelukket fra dets anvendelsesområde. De pågældende vilkår kan ikke kritiseres for manglende klarhed, eftersom de kun gengiver en kontraktmodel udarbejdet af den nationale lovgiver, som i medfør af direktivets artikel 1, stk. 2, ikke er undergivet dettes bestemmelser.

19 Cofidis har tilføjet, at det er forkert, når den forelæggende ret har fundet, at forældelsesfristen efter artikel L. 311-37 i code de la consommation om forbrugerkredit finder anvendelse på urimelige vilkår. Den franske regering har anført, at dette spørgsmål faktisk giver anledning til tvivl, og at Cour de cassation (Frankrig) endnu ikke har haft lejlighed til at udtale sig herom.

20 I denne forbindelse skal det påpeges, at det i overensstemmelse med fast retspraksis inden for rammerne af det samarbejde, der i henhold til artikel 234 EF er indført mellem Domstolen og de nationale retsinstanser, udelukkende tilkommer den nationale retsinstans, for hvem en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, som skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. En afvisning fra realitetsbehandling af en anmodning fra en national ret er kun mulig, hvis det fremgår, at den fortolkning af fællesskabsretten eller den efterprøvelse af en fællesskabsregels gyldighed, som den pågældende ret har anmodet om, åbenbart savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand (jf. bl.a. dom af 22.6.2000, sag C-318/98, Fornasar m.fl., Sml. I, s. 4785, præmis 27, og af 10.5.2001, forenede sager C-223/99 og C-260/99, Agorà og Excelsior, Sml. I, s. 3605, præmis 18 og 20).

21 Konkret er det den forelæggende rets opfattelse, at visse af de økonomiske vilkår, som er trykt i lånekontrakten, som den skal påkende, er behæftet med en mangel

på klarhed og forståelighed. Dette skyldes navnlig, at man på den af udlånsvirksomheden anvendte tryksag har anvendt reklameinspirerede vendinger om en angivelig gratis operation, hvilket den forelæggende ret anser for at være egnet til at vildlede forbrugeren.

22 Herom bemærkes, at de pågældende vilkår ikke åbenbart ligger uden for direktivets anvendelsesområde som afgrænset ved artikel 1, stk. 2, og artikel 4, stk. 2, for så vidt som de ikke kun genspejler love eller bindende administrative bestemmelser, og for så vidt som de kritiseres for at være tvetydigt affattet.

23 For at være omfattet af direktivets anvendelsesområde skal de nævnte vilkår imidlertid opfylde kriterierne i direktivets artikel 3, stk. 1, dvs. at de ikke må have været forhandlet individuelt, og de skal til trods for kravet om god tro bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen. Selv om den forelæggende ret ikke har fremlagt oplysninger om det sidstnævnte punkt, kan det ikke udelukkes, at denne betingelse er opfyldt.

24 Spørgsmålet, om forældelsesfristen i artikel L. 311-37 i code de la consommation finder anvendelse på de urimelige vilkår, henhører under national ret, og falder som sådan uden for Domstolens kompetence.

25 Under disse omstændigheder findes det ikke åbenbart, at det forelagte spørgsmål savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand.

26 Den præjudicielle anmodning kan følgelig realitetsbehandles. Anmodningen vil derfor være at besvare på det grundlag, at de vilkår, som den forelæggende ret anser for urimelige, opfylder kriterierne i direktivets artikel 1, stk. 2, artikel 3, stk. 1, og artikel 4, stk. 2.

Realiteten

27 Cofidis og den franske regering har i første række gjort gældende, at der må sondres mellem hovedsagen og den sag, som førte til dommen af 27. juni 2000 i sagerne Océano Grupo Editorial og Salvat Editores (forenede sager C-240/98 — C-244/98, Sml. I, s. 4941). De finder, at Domstolen ved at tillade den nationale ret af egen drift at bedømme, om en værnetingsaftale er urimelig, blot har tilladt nævnte ret selv at fastslå sin manglende kompetence. I hovedsagen er der imidlertid tale om at bedømme, om retten skal anvende en i national lovgivning fastsat forældelsesfrist.

28 Cofidis og den franske regering gør for det andet gældende, at da direktivet intet bestemmer vedrørende en eventuel forældelsesfrist, er spørgsmålet om en sådan frist omfattet af procesautonomien. Det tilkommer følgelig de enkelte medlemsstater nærmere at udforme de rettergangsformer, i hvilke man skal sikre de rettigheder, som borgerne har ifølge direktivet, under overholdelse af principperne om ækvivalens og effektivitet. Ved flere lejligheder har Domstolen fastslået, at forældelsesfrister, der er kortere end dem, som er fastsat i artikel L. 311-37 i code de la consommation, er forenelige med de nævnte principper (dom af 16.12.1976, sag 33/76, Rewe, Sml. 1976 s. 1989, og af 10.7.1997, sag C-261/95, Palmisani, Sml. I, s. 4025).

29 Fredout har gjort gældende, at der må anlægges en vid fortolkning af dommen i sagen Océano Grupo Editorial og Salvat Editores. Ifølge Fredout åbnede

Domstolen i denne dom mulighed for den nationale ret til af egen drift at fastslå, at et urimeligt vilkår er ulovligt, og herved nå det i direktivets artikel 6 fastsatte resultat, nemlig at sikre, at de urimelige vilkår ikke binder forbrugeren. Dette resultat ville dog ikke kunne nås, såfremt denne mulighed var tidsbegrænset. Hvor der er tale om kontrakter om forbrugslån, anlægges de fleste sager af den professionelle långiver, og det vil da være tilstrækkeligt at afvente den nævnte frists udløb for at anlægge sag med påstand om betaling, hvorved forbrugeren fratages den ved direktivet indførte beskyttelse.

30 Den østrigske regering anerkender, at direktivet overlader medlemsstaterne en betydelig skønsmargen, og at en forældelsesfrist kan bidrage til retssikkerheden, men henset til den konkrete forældelsesfrists virkning og dens korte løbetid er der berettiget tvivl om, hvorvidt det er muligt at nå det resultat, som foreskrives ved direktivets artikel 6 og 7.

31 Kommissionen, som også støtter en vid fortolkning af dommen i sagen Océano Grupo Editorial og Salvat Editores, har anført, at en tidsmæssig grænse for en rets kompetence til af egen drift at fastslå, at et urimeligt vilkår er ulovligt, strider mod direktivets formål. At tillade medlemsstaterne at fastsætte sådanne grænser, som eventuelt er indbyrdes afvigende, vil desuden stride mod princippet om ensartet anvendelse af fællesskabsretten.

32 I den forbindelse skal det påpeges, at Domstolen i præmis 28 i dommen i sagen Océano Grupo Editorial og Salvat Editores fastslog, at en rets adgang til ex officio at tage stilling til, om et vilkår er urimeligt, er et egnet middel såvel til at nå det i direktivets artikel 6 foreskrevne resultat, nemlig at hindre, at den enkelte forbruger er bundet af et urimeligt vilkår, som til at fremme virkeliggørelsen af det mål, der omhandles i direktivets artikel 7, eftersom en sådan stillingtagen samtidig kan have en præventiv virkning med henblik på at bringe anvendelsen af urimelige vilkår i kontrakter mellem forbrugere og erhvervsdrivende til ophør.

33 Denne ret, som anerkendes at tilkomme de nationale domstole, blev anset for nødvendig af hensyn til en effektiv forbrugerbeskyttelse, bl.a. i forhold til den ikke ubetydelige risiko for, at forbrugeren ikke kender sine rettigheder eller møder vanskeligheder ved at udøve dem (dommen i sagen Océano Grupo Editorial og Salvat Editores, præmis 26).

34 Den beskyttelse, direktivet tildeler forbrugerne, omfatter således også tilfælde, hvor en forbruger, som med en erhvervsdrivende har indgået en kontrakt med et urimeligt vilkår, afholder sig fra at påberåbe sig den urimelige karakter af vilkåret, enten fordi han er uvidende om sine rettigheder, eller fordi han viger tilbage for at gøre sine rettigheder gældende som følge af de omkostninger, en retssag vil medføre.

35 Det fremgår således, at i sager om opfyldelse af urimelige vilkår, der er anlagt af erhvervsdrivende mod forbrugere, er en tidsmæssig grænse for en rets mulighed for af egen drift eller efter en indsigelse fra forbrugeren at underkende sådanne vilkår egnet til at gribe negativt ind i effektiviteten af den beskyttelse, der søges opnået ved direktivets artikel 6 og 7. For at afskære forbrugerne fra fordelen ved den nævnte beskyttelse skal de erhvervsdrivende nemlig blot afvente udløbet af den i national lovgivning fastsatte frist for at kræve opfyldelse af de urimelige vilkår, som de fortsat måtte benytte i deres kontrakter.

36 Det må derfor antages, at en retsplejeregel, som forbyder en national ret, efter udløb af en forældelsesregel, af egen drift eller efter en indsigelse fremsat af en forbruger at fastslå et urimeligt kontraktvilkår, som kræves opfyldt af den erhvervsdrivende, er egnet til i tvister, hvori forbrugerne er sagsøgt, at gøre gennemførelsen af den forbrugerbeskyttelse, som direktivet tilsigter, uforholdsmæssigt vanskelig.

37 Denne fortolkning modsiges ikke af det forhold, som gøres gældende af Cofidis og den franske regering, at Domstolen ved forskellige lejligheder har fastslået, at

kortere forældelsesfrister end den, der er tvist om i hovedsagen, ikke er uforenelige med beskyttelsen af de rettigheder, som er tillagt private ved fællesskabsretten (Rewe-dommen og Palmisani-dommen). Det skal nemlig blot påpeges, at hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende fællesskabsretten, skal bedømmes under hensyn til, hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder dens forløb og dens særlige kendetegn, for de forskellige nationale retsinstanser (dom af 14.12.1995, sag C-312/93, Peterbroeck, Sml. I, s. 4599, præmis 14). Rewe-dommen og Palmisani-dommen, som er påberåbt af Cofidis og den franske regering, er således kun resultatet af bedømmelser i konkrete tilfælde, der er foretaget under hensyn til den samlede faktiske og retlige sammenhæng i den enkelte sag, som ikke automatisk kan overføres til andre områder end dem, på hvilke de nævnte bedømmelser er blevet foretaget.

38 Herefter skal det forelagte spørgsmål besvares med, at den beskyttelse, som ved direktivet sikres forbrugerne, er til hinder for en national ordning, der i sager, anlagt af erhvervsdrivende mod forbrugere på grundlag af en gensidig kontrakt, forbyder den nationale ret efter udløbet af en forældelsesfrist af egen drift eller efter en indsigelse fra forbrugeren at henvise til et urimeligt vilkår i kontrakten.

Sagens omkostninger

39 De udgifter, der er afholdt af den franske og den østrigske regering samt af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af tribunal d'instance de Vienne ved dom af 15. december 2000, berigtiget ved dom af 26. januar 2001, for ret:

Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler er til hinder for en national ordning, der i sager, anlagt af erhvervsdrivende mod forbrugere på grundlag af en gensidig kontrakt, forbyder den nationale ret efter udløbet af en forældelsesfrist af egen drift eller efter en indsigelse fra forbrugeren at henvise til et urimeligt vilkår i kontrakten.

Wathelet Timmermans Edward

La Pergola Jann

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 21. november 2002.

R. Grass

Justitssekretær

M. Wathelet

Formand for Femte Afdeling